

2020-04-22

Rätt makt på rätt plats *Om maktfördelningsprincipen och EU:s krisansikte*

COVID-19 är på allas läppar och i skrivande stund finns ungefär 500 000 bekräftade, aktiva smittfall inom EU-27.¹ Virusets, som bara för några månader sedan knappt syntes i nyhetsrapporteringen, har vid det här laget kastat omkull livet för miljontals européer och utvecklat sig till en storskalig kris. Det sägs att i tider av kris kommer vårt rätta ansikte fram, och den här rapporten kommer att handla om EU:s krisansikte.

Efter vad som föreföll som en initial paralysering har EU:s institutioner nu satt igång arbetet med att bistå EU-medborgarna i krisen. I den roadmap² som Kommissionen och Rådet gemensamt presenterade i förra veckan lägger man på ett pedagogiskt sätt ut texten för vad som kan och bör göras framöver. I det 15 sidor långa dokumentet konstaterar man att den rättsliga auktoriteten finns och förblir i de europeiska huvudstäderna, men att det tillvägagångssätt som EU presenterar ger en viktig ram genom vilken en gemensam, och framgångsrik, hantering av krisen kan uppnås. De krishanteringsåtgärder som presenterats av EU består av samordningsgrupper, gemensamma upphandlingsmöjligheter, plattformar för förenklat samarbete mellan medlemsstaterna och riktlinjer för upprätthållandet av de gemensamt beslutade fri- och rättigheterna. Det är varken speciellt sexigt eller i sig tillräckligt, men det är samtidigt precis rätt och riktigt. EU har börjat göra det EU är bäst på; att skapa förutsättningar och gemensamma plattformar för samarbete mellan de europeiska medlemsstaterna.

Det europeiska samarbetet är byggt på kriser. Andra världskriget, kalla kriget, finanskrisen, eurokrisen, ja listan kan göras lång. Genom dessa kriser har EU varken brutit samman totalt eller förvandlats till en enda superstat, och oddsen att den här krisen skulle vara ett undantag är låga. Ändå är diskussionen lika uppenbar som viktig. Det gemensamma samarbetet vi format de senaste 75 åren, hur vill vi att det ska fungera i tider av kris? När nästa generation tar över taktpinnen för den europeiska gemenskapen, i vilken riktning ska vi då gå? Kriser tenderar att ta fram det existentiella hos människor, vare sig det gäller personliga relationer eller viktiga samhällsfunktioner och det är därför inte konstigt att det finns parlamentariker i plenum som nu ropar att undergången för det europeiska samarbetet är här. Och även om denna kris aldrig blir vare sig undergången eller vändpunkten för den europeiska superstaten kan krisen i sig säga något om EU:s själva existens.

I nästan varje möte man som praktikant får lyssna in på i dessa dagar diskuteras medborgarnas syn på EU i ljuset av den kris vi nu befinner oss i.

"Medborgarna förväntar sig att EU steppar upp och tar kommandot över krisen"

"Vi måste få medborgarna att förstå att EU levererar i kristid"

"Medborgarna längtar efter ett europeiskt svar på krisen"

Detta återkommande tema på parlamentets möten har fått mig att fundera. Stämmer denna bild med hur medborgarna ser på EU:s roll i corona krisen? Jag har varit i Sverige i några veckor nu och jag har hitintills inte hört någon fundera eller diskutera när EU ska kliva in och rädda oss från krisen. Jag följer dagligen både svensk och internationell nyhetsrapportering, och just nu känns det som att internationella nyheter rapporterar mer om Sverige än vad svenska medier rapporterar om EU. Vad säger det om svenska medborgares bild av EU och om EU:s ansikte i kris?

¹ <https://www.politico.eu/coronavirus-in-europe/>

² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_652

2020-04-22

När krisen är ett faktum ropar många medborgare på en stabil, statlig aktör. En landsfader, en resolut ledare som tar ett helhetsgrepp om krisen och med starkt mandat vidtar nödvändiga åtgärder. Kommissionsordförande von der Leyen är inte, och kommer inte heller bli, den ledaren. Och det är inte heller hennes syfte. Medlemsstaterna är fortfarande fundamentet i den folkvalda makten och det är därmed där man bör leta för att hitta krishanteringsförmågan. Speciellt när krishanteringen kan innebära stora inskränkningar i individens fri- och rättigheter. Det är därför varken konstigt eller orimligt att det är Folkhälsomyndighetens, inte ECDC:s, presskonferenser som livesänds och att medborgarna vänder sig till huvudstäderna snarare än till Bryssel. Det är ur en demokratisk synvinkel helt i sin ordning.

Lika i sin ordning är det att regeringen, genom justitieminister Morgan Johansson, låtit hälsa att man avser följa EU:s rekommendationer och delta i de gemensamma åtgärderna som EU föreslagit. Precis som man fortsätter att delta i de gemensamma förhandlingarna som sker i Europeiska Unionens Råd. På så sätt kan det europeiska samarbetet fortsätta att fungera, och därigenom hjälpa de europeiska medborgarna genom ännu en kris.

Vad är det då det europeiska samarbetet hitintills lett till, mer konkret, under corona krisen? EU har skapat vägar genom vilka samarbete och solidaritet mellan EU-länder kan ske under pågående kris. Mat och medicinsk utrustning levereras genom EU-initiativet "Green Lanes", desinfektionsmedel och masker delas ut genom EU:s civilskyddsmekanism. 500 000 EU-medborgare har flugits hem genom en unik EU-insats, IVA-patienter flygs över gränser för att garanteras säker vård. Genom EU-medel har små och medelstora företag runt om i unionen fått hjälp med likviditeten och genom den europeiska COVID-19 plattformen för data kan forskning mellan länder underlättas. Så gott som dagligen presenterar Kommissionen nya initiativ för att underlätta det mellanstatliga samarbetet ytterligare.

EU som institution har också sett till att medlemsstaterna upprätthåller fördragen och de fyra friheterna på den inre marknaden. Som svensk medborgare bosatt i ett annat EU-land märktes det snabbt hur beroende ens liv är av den inre marknadens funktionssätt. Och tack vare EU-samarbetet kan varor, tjänster, personer och kapital fortsätta flöda (nåja, relativt) fritt på den inre marknaden trots storskalig kris. Det är världsunikt.

Det sägs att i tider av kris kommer vårt rätta ansikte fram. Från där jag sitter, på uteplatsen i min frivilliga hemmakarantän, ser jag ett EU vars ansikte speglar sitt grundläggande syfte; att främja samarbetet mellan medlemsstaterna till gagn för de europeiska medborgarna. Och det är gott så.